

‘The Battle of Osdorp’

*Evaluatie van masterclasses discussiëren op scholen in
Amsterdam-Osdorp*

Colofon:

Naam Organisatie	A.G. Advies
Contactpersoon	drs. Amy-Jane Gielen
Contactgegevens	A.G. Advies 06-204 79 340 Email: a.gielen@agadvies.com

© 16 juli 2010, A.G. Advies

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1 Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Doelstellingen	4
1.2.1 Hoofddoelstelling	4
1.2.2 Subdoelstellingen	5
1.3 Opzet evaluatie	5
1.3.1 Onderzoeksvraag	5
1.3.2 Indicatoren	5
1.3.3 Onderzoeksmethoden	6
1.4 Leeswijzer	6
2 Uitgesproken meningen	7
2.1 Ouders moeten hun kinderen strenger opvoeden	7
2.1.1 Reflectie op discussie	8
2.2 De jeugd moet meer respect hebben voor de politie	9
2.2.1 Reflectie op discussie	10
2.3 Vrijheid van meningsuiting in Nederland	10
2.3.1 Reflectie op discussie	12
2.4 The Battle of Osdorp	12
2.4.1 De politie moet probleemjongeren harder aanpakken	12
2.4.2 In Nederland moet je alles kunnen zeggen wat je wil	13
3 Effect en aansluiting op het onderwijs	14
3.1 Attitudes	14
3.2 Gedrag	14
3.3 Context	16
3.4 Aansluiting op het onderwijs	17
4 Conclusie	18
4.1 Doelstellingen behaald?	18
4.1.1 Leren discussiëren	18
4.1.2 Burgerschap	18
4.2 Aansluiting op het onderwijs	19
4.2.1 Aanbevelingen	19

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Stichting Discussiëren Kun Je Leren (DKJL) heeft een methodiek ontwikkeld om kinderen bekend te laten raken met het (leren) discussiëren. Door middel van drie proeflessen, zogenaamde ‘masterclasses’, hebben circa 300 leerlingen uit groep 7 en 8¹ van de scholen ’t Bovenland, El Amien, Sint Paulus, Kraemer, Sint Lukas, Dr. W.A. Visser ‘t Hooft en leerlingen uit klas 1 en 2 van het Calland College deelgenomen aan de masterclasses.

De opzet van iedere masterclass is hetzelfde:

- Een korte introductie (of herhaling) van begrippen (feit, mening, argument) en spelregels (elkaar uitpraten etc.) en de aankondiging van het thema van die week.
- Een beeldvormingsfase: het thema van de week wordt middels een artikel of een filmpje geïntroduceerd aan leerlingen. Tevens worden enkele moeilijke woorden en begrippen bij het onderwerp besproken. Leerlingen krijgen tijdens deze fase de gelegenheid om na te denken over wat ze al over het onderwerp weten.
- Een meningsvormendefase, waarin de stelling geïntroduceerd wordt. De leerlingen kunnen (soms in groepjes) aangeven of ze het eens zijn met de stelling of niet en nadenken over argumenten voor of tegen de stelling.
- Een verdiepingsfase, waarin leerlingen plenair met elkaar in debat gaan.
- Een evaluatiefase, waarin een jury (bestaande uit leerlingen) beoordeelt wie het beste heeft gediscussieerd.

De thema’s en stellingen gaan over actuele maatschappelijke onderwerpen en zijn in samenwerking met het stadsdeel gekozen:

- Opvoeden: ‘ouders moeten hun kinderen strenger opvoeden’
- De politie: ‘de jeugd van tegenwoordig heeft weinig respect voor de politie’
- Vrijheid van meningsuiting: ‘in Nederland mag je zeggen wat je denkt’

Na deze masterclasses worden van elke school twee leerlingen afgevaardigd om hun klas te vertegenwoordigen tijdens “The Battle of Osdorp”: een straatwijs, eigenwijs debat tussen de verschillende scholen en bestuurders uit het stadsdeel.

1.2 Doelstellingen

Deze lessen zoeken aansluiting aan bij de beleidskaders van jong burgerschapsprogramma’s, en programma’s om polarisatie, vervreemding en radicalisering te voorkomen. De lessen hebben een aantal doelstellingen:

1.2.1 Hoofddoelstelling

Het doel van het project is leerlingen uit stadsdeel Osdorp te leren discussiëren en ze te betrekken bij het beleid van het stadsdeel, door ze tijdens de masterclasses en ‘The Battle of

¹ Een school deed mee met een combinatieklas groep 6, 7 en 8.

Osdorp' de kans te geven om hun mening te uiten over de beleidskaders en de jeugdveiligheidsplannen.

1.2.2 Subdoelstellingen

- Ontwikkeling van burgerschapscompetenties.
- Leerlingen toleranter maken ten opzichte van elkaar en elkaars cultureel bepaalde verschillen.
- De ontwikkeling van communicatieve vaardigheden en de mondelinge taalvaardigheid bevorderen.
- Een brug slaan tussen leerlingen en bestuurders uit het stadsdeel.

A.G. Advies, onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van jeugd, welzijn en integratie, is vanuit haar expertise op deze thema's, gevraagd de masterclasses inclusief de Battle of Osdorp, te evalueren. De opdracht is verstrekt vanuit de projectleider vervreemding (Zakariya Lyousoufi) van Stadsdeel Osdorp (nu: Stadsdeel Nieuw-West).

1.3 Opzet evaluatie

A.G. Advies heeft in nauw overleg met de opdrachtgever gekozen voor een beschrijvende evaluatie met kwalitatieve onderzoeksmethoden.

1.3.1 Onderzoeksvraag

De hoofdonderzoeksvraag luidt als volgt:

Zijn er veranderingen waar te nemen in de attitudes, het gedrag en de context van de leerlingen naar aanleiding van het project 'The Battle of Osdorp'?

Deze hoofdonderzoeksvraag kan nader worden onderverdeeld in subvragen:

- Welke veranderingen treden op in de attitudes van de leerlingen?
- Welke veranderingen treden op in de gedragingen van de leerlingen?
- Passen zij de verandering in attitudes en gedrag toe in hun context?

1.3.2 Indicatoren

Om eventuele veranderingen te signaleren en te toetsen, heeft A.G. Advies vooraf enkele indicatoren geformuleerd:

Attitudes

Op dit niveau gaat het om attitudes van leerlingen over de stellingen. Welke mening en argumenten hebben leerlingen over de stellingen en treedt er eventueel verandering op in de attitudes van leerlingen?

Gedrag

Met betrekking tot gedrag gaat het om 'de actie en reactie' van de leerlingen op de masterclasses en of er gedurende de lessen verandering is waar te nemen in de actie en reactie van leerlingen. Het betreft hier vragen als zijn kinderen in staat hun mening te geven? Zijn kinderen in staat hun mening te beargumenteren? Zijn kinderen in staat naar elkaar te luisteren? In hoeverre doen alle kinderen actief mee met het discussiëren en debatteren?

Context

Bij dit onderdeel gaat het erom dat (positieve) verandering in kennis, attitude en gedrag worden toegepast in een andere context dan de masterclasses. Hierbij valt te denken aan vragen als: passen de leerlingen hun nieuw geleerde competenties en vaardigheden toe tijdens de Battle of Osdorp? Merken docenten verschil in de klas tijdens en na afloop van de masterclasses?

1.3.3 Onderzoeksmethoden

Om de indicatoren te toetsen, is gekozen voor een aantal onderzoeksmethoden:

- Participerende observatie tijdens de drie masterclasses in een tweede klas van een deelnemende middelbare school.
- Participerende observatie tijdens de Battle of Osdorp waar alle deelnemende scholen met afvaardiging van twee leerlingen participeren.
- Interviews met de docent van desbetreffende klas en met de projectorganisatie bestaande uit de directrice en de docenten van Stichting DKJL.
- Documentanalyse van de resultaten van de vragenlijst die door Stichting DKJL onder leerlingen (N=267) en docenten (N=10) is afgenomen.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zal worden ingegaan op de attitudes van leerlingen per stelling, waarbij (soms in de vorm van een kader met citaten) de meest voorkomende meningen en argumenten worden besproken. Vervolgens zal worden ingegaan op het effect en de aansluiting van het onderwijs. Tot slot zullen in de conclusie de belangrijkste zaken worden samengevat, met een specifieke focus op de vraag of de doelstellingen zijn behaald. Tot slot worden enkele aanbevelingen gedaan.

2 Uitgesproken meningen

In dit hoofdstuk staat centraal wat de meest voorkomende attitudes zijn van leerlingen bij iedere specifieke stelling.

2.1 Ouders moeten hun kinderen strenger opvoeden

Moeten ouders hun kinderen strenger opvoeden? Volgens Stichting DKJL was de meerderheid van de kinderen van de meeste scholen in eerste instantie juist tegen de stelling; ouders moeten hun kinderen juist minder streng opvoeden, aldus de meeste leerlingen. Vooral op scholen met een overwegend islamitische leerlingpopulatie, weken leerlingen van de stelling af en gingen leerlingen met elkaar in discussie over wat een goede opvoeding is en streng zijn en/of slaan daar wel of niet bij hoort.

Ook op de school waar A.G. Advies participerende observeerde, kwam dit expliciet aan de orde (zie kader).

Meisje 1 (Turks) 'Ik ben het oneens: strengere regels leiden tot protest. Juist door die strenge regels zorg je ervoor dat kinderen de regels doorbreken.'

Jongen 2 (Turks/Marokkaans): 'Ik ben het eens. Als je van jongs af aan regels hebt en iets niet mag dan heb je respect voor je ouders en ga je dit volgen.'

Meisje 1 (Turks): 'Ouders hoeven niet streng te zijn om respect te krijgen. Als ze bang zijn dat hun dochter op het slechte pad komt, dan hebben ze veel regels. Omdat je dan bang bent om tegen je ouders in te gaan moet je meer liegen.'

Jongen 3 (Marokkaans): 'Als je bijvoorbeeld niet mag zwemmen van je ouders dan ga je zeggen dat je een werkstuk maakt bij een vriend, dan ga je dus liegen.'

Om de discussie op gang te houden, wordt door de gesprekleider een nieuwe stelling ingebracht: 'een tik geven moet kunnen?'

Meisje 1 (Turks): 'Je moet dit van kleins af aan niet doen. Dan blijf je klappen geven. Ik ken iemand die vaak klappen krijgt als hij iets fout doet. Die zegt dan ook; ik ben niet meer bang, het enige wat ik kan krijgen is klappen. Als hij een uurtje later thuis komt kan hij alleen klappen krijgen, moet hij even huilen en klaar.'

Jongen 1 (Marokkaans): 'Ik vind het ook niet goed. Je moet een kind niet opvoeden met een tik. Ik snapte niet waarom ik het kreeg. Je krijgt dan geen uitleg waarom je straf hebt.'

Jongen 3 (Turks/Marokkaans): 'Heel lang geleden kreeg ik tikkies. Nu al een paar jaar niet meer. Ik heb daar wel van geleerd. Je bent dan bang voor de tik dus dan leer je ervan. Je doet het dan niet meer.'

Meisje 1 (Marokkaans): 'Je moet niet altijd klappen. Maar kleine klapjes vroeger is anders. Als je bijvoorbeeld een snoepje in de winkel niet mag pakken. Dan doe je het ook niet meer. Het ligt dus aan de leeftijd of het helpt.'

De docenten van de masterclasses geven aan dat de primaire reactie van de meeste leerlingen was, om te pleiten voor een minder strenge opvoeding, maar dat leerlingen gaandeweg – vooral in gesprek met elkaar – hun mening enigszins bijstelden en wel meer begrip kregen voor een strenge opvoeding. Mede ingegeven door vragen als ‘waarom zijn er regels?’ en ‘tot wanneer zijn ouders verantwoordelijk?’, zijn leerlingen op de school waar A.G. Advies observeerde hun mening ook enigszins gaan bijstellen (zie kader).

Discussieleider: Waarom zijn er regels?

Jongen 5 (niet-westers allochtoon): ‘Je moet vrijheid geven aan kinderen, maar wel met grenzen. Het is een soort proeftijd met bijvoorbeeld alcohol en drugs of zo. Ouders moeten dan grenzen stellen aan met wie je omgaat, dat mag dan bijvoorbeeld niet met junkies of zo. Iedereen moet regels krijgen van ouders, dat is goed, anders word je later een crackjunk of zo (kinderen beginnen te lachen).’

Discussieleider: Tot wanneer zijn ouders verantwoordelijk?

Jongen 6 (Turks/Marokkaans): ‘Tot je uit huis gaat. Mijn ouders zeggen altijd zolang je in mijn huis woont, leef je met mijn regels.’

Jongen 7 (niet-westers allochtoon): ‘Ik ben het er niet mee eens. Ik denk voor je hele leven. Zij hebben al dingen meegemaakt en weten hoe het moet. Zij kunnen altijd advies blijven geven.’

Meisje 2 (niet-westers allochtoon): ‘Nee, ouders zijn verantwoordelijk tot je zelfstandig bent. Jongeren denken misschien sneller dat je zelfstandig bent, maar ouders kunnen dat beter bepalen.’

Jongen 1 (Marokkaans): ‘Zelfstandig worden is als je pas naar buiten gaat als je huiswerk af is of, als je werkt voor je eigen geld.’

Einde discussie

2.1.1 Reflectie op discussie

De leerlingen uit de 2 VWO klas zijn tijdens deze eerste masterclass nog wat onwennig. Hoewel de klas bestaat uit 23 leerlingen, zijn er tijdens deze eerste les, maar zeven leerlingen die actief meedoen. Daarnaast moet de discussieleider er hard aan trekken om de discussie gaande te houden. Het blijkt lastig om langer dan een paar minuten over een stelling te discussiëren. De discussieleider moet daarom regelmatig vragen en extra stellingen in de groep gooien, om de discussie op gang te houden. Daarnaast vinden leerlingen het moeilijk om echt op elkaar en op de stelling te reageren; ze geven wel hun mening, maar veelal niet in reactie op de stelling of het voorgaande wat door hun klasgenoten gezegd is, maar meer over de opvoedingsstijl van hun eigen ouders. Dat blijkt vooral bij de introductie van de stelling; het gaat meer over de opvoedstijl van hun ouders dan dat er echt een mening over de stelling wordt gegeven.

Overigens, is er gedurende de les wel al een verandering waar te nemen. De eerste helft van de discussie wordt gedomineerd door drie leerlingen. Tegen het einde van de discussie, doen al zeven leerlingen actief mee. Daarnaast gaan de leerlingen de ‘ik-boodschap’ beter begrijpen; een aantal leerlingen begint hun zin met ‘ik vind’ of ‘ik ben het eens/oneens’.

2.2 De jeugd moet meer respect hebben voor de politie

Gedurende de tweede masterclass zijn leerlingen met elkaar in debat gegaan over de stelling ‘de jeugd van tegenwoordig heeft weinig respect voor de politie’. Het blijkt dat de meeste leerlingen het eens zijn met deze stelling: dertien leerlingen zijn het eens, zes leerlingen zijn tegen en drie leerlingen hebben zowel voor als tegenargumenten.

Wat opvalt tijdens de meningsvormende fase (waarbij leerlingen hun argumenten op moeten schrijven), is dat de leerlingen die tegen de stelling zijn, dat vooral beargumenteren vanuit de gedachte (en ervaring) dat de politie zelf te hard optreedt, dat je niet alle jongeren over een kam kan scheren (‘niet iedereen is respectloos’) en dat de politie haar werk niet altijd goed doet. De leerlingen die het eens met de stelling zijn, schrijven vooral voorbeelden op van respectloos gedrag van jongeren naar de politie toe: ze schelden, ze bedreigen, ze discrimineren, ze dagen uit en ze zijn onbeleefd.

Opvallend is daarom dat hoewel de meeste jongeren het eens zijn met de stelling, de discussie (zie kader) vooral gaat over de (te) harde aanpak van de politie. De meeste jongeren blijken gedurende de discussie van mening dat de politie het respectloze gedrag van jongeren ook wel aan zichzelf te danken heeft: ze treden namelijk te hard op. Volgens Stichting DKJL kwam deze attitude op de meeste scholen voor. De grote antihouding tegen de politie viel hen, ook op de andere scholen, erg op. De meeste leerlingen zijn het er wel over eens dat de politie moet optreden, maar de manier waarop (in het bijzonder de wijze waarop de politie jongeren aanspreekt), staat sommige leerlingen niet aan. Dat maakt dat ze weinig respect hebben voor de politie.

Jongen (Nederlands, nieuw in de discussie): ‘Politie pakt jongeren vaak te hard aan en dan gaan ze dat terugdoen.’

Jongen (Marokkaans): ‘Ik was zelf een keer op straat op een kruispunt vuurwerk aan het afsteken. Om vier uur in de ochtend komt de politie omdat we moeten stoppen. Is een vriend van mij bij zijn nek gepakt en op straat gegooid. Hij had gewoon moeten praten en niet zo doen.’

Meisje (Marokkaans): ‘Ze moeten eerst een advies geven en een waarschuwing, ze moeten niet gelijk op hun nek springen. Ze zijn wel belangrijk, maar ook weer niet zo belangrijk’.

Meisje (Nederlands, nieuw in de discussie): ‘Ze luisteren niet goed naar de jeugd.’

De discussie gaat verder over de vraag of leerlingen het ermee eens zijn dat het uitschelden van politie, nu eenmaal bij het beroep hoort (dit naar aanleiding van een uitspraak hierover van de rechter). De meerderheid van leerlingen is het wel eens met deze stelling, maar er is voor de meeste leerlingen ook een grens: familieleden erbij halen, schelden met ziektes en bedreigen uiten is volgens de leerlingen not done, ook niet tegen de politie.

De discussie wordt afgesloten met een advies aan de politie:

- De politie moet minder hard zijn en beter uitleggen waarom ze iemand oppakken.
- De politie moet in plaats van schreeuwen eerder praten op een rustige toon.
- De politie moet niet jongeren meteen hard aanpakken en ze moeten meer praten.

2.2.1 Reflectie op discussie

Tijdens deze tweede masterclass is al verschil te merken ten opzichte van de eerste: meer leerlingen doen actief mee aan de discussie. Wel moet de discussieleider met veel aanvullende vragen en stellingen, er nog steeds hard aan trekken om de discussie gaande te houden. Dat heeft enerzijds waarschijnlijk te maken met het feit dat deze leerlingen het discussiëren nog niet volledig onder de knie hebben, maar anderzijds ook dat er kennelijk veel frustraties leven die er uit moeten, of het bij de stelling hoort of niet. Tijdens de eerste masterclass over opvoeding, bleek namelijk dat leerlingen vooral gingen discussiëren over de opvoedingsstijl van hun ouders en tijdens en nu blijkt eigen hetzelfde: ze discussiëren niet zozeer of je meer respect moet hebben voor de politie of niet, maar geven vooral voorbeelden waaruit blijkt dat ze het gevoel hebben dat ze te hard worden aangepakt. Dat zou een legitiem argument kunnen zijn om het oneens te zijn met de stelling, maar in deze fase kunnen de meeste leerlingen deze koppeling ('ik ben tegen de stelling, omdat ik vind dat de politie jongeren zelf te hard aanpakt') nog niet maken. Het blijkt nog steeds lastig om langer dan een paar minuten over een stelling te discussiëren. De discussieleider moet daarom regelmatig vragen en extra stellingen in de groep gooien, om de discussie op gang te houden.

2.3 Vrijheid van meningsuiting in Nederland

De derde en laatste masterclass gaat over de vrijheid van meningsuiting en de stelling 'in Nederland mag je zeggen wat je denkt'. Volgens de projectorganisatie vindt de meerheid van de leerlingen op de verschillende scholen wel dat je mag zeggen wat je denkt. Er is echter wel een grens. Die grens is voor iedereen anders: sommige vinden dat de grens van vrijheid van meningsuiting ophoudt op het moment dat er uitspraken over religie worden gedaan. Anderen leerlingen vinden dat minder problematisch. Juist vanwege meningsverschillen over waar de grens dan ligt, levert deze stelling ook de meeste inhoudelijke en levendige discussie op (zie kaders). Vermoedelijk ook, omdat leerlingen in deze fase het discussiëren beter onder de knie beginnen te krijgen.

Meisje (Turks): 'Je mag alles zeggen wat je denkt, want als je onderscheid gaat maken is het niet meer goed. Bijvoorbeeld Wilders kan zeggen wat hij wil en hij komt op de TV en dan kan je dat gewoon toch negeren? Je kan gewoon de TV uitzetten en denken over hem wat je wil.'

Jongen (Nederlands): 'Ik ben het oneens. Hitler was in de 2^e wereldoorlog ook eerst bezig met mensen te zeggen dat ze dingen niet mogen. Daarna was hij aan de macht en heeft hij ze vermoord.'

Jongen (Marokkaans): 'Als je zegt dat alle buitenlanders het land uit moeten dan zeg je dus eigenlijk dat Nederlanders beter zijn. Dan zeg je ook dat de Koran minder is en dat Wilders je daardoor minder vindt.'

Jongen (Marokkaans): 'Wat hij (klasgenoot) zegt, is waar.' Discussieleider: 'Wat dan precies?' Jongen: 'Geert Wilders zegt dat de Koran verboden moeten worden. Discussieleider: Wat vind je daarvan?' Jongen: 'Dat vind ik niet goed, dat is discrimineren.'

Meisje (Turks): 'Ik vind dat dat wel mag. Ik zeg toch bijvoorbeeld ook dat ik Geert Wilders een stomme man vind en kan zeggen over hem wat ik wil. Ik kan gewoon ervoor kiezen om hem te negeren. De ene kan dat wel aan en de andere niet. Maar ik vind het belangrijk dat iedereen kan zeggen wat hij wil, dat doe ik ook.'

Door een aantal gerichte vragen van de discussieleider, blijft het debat zeer levendig:

Discussieleider: in Nederland mag je zeggen dat de bijbel een sprookjesboek is, mag je dan ook zeggen dat de Koran is verzonnen?

Meisje (Turks): 'Tuurlijk wel. Dit is een vrij land. Als je de Koran en de Bijbel daarin apart zou behandelen dan is het al discriminatie. Iedereen mag gewoon alles zeggen. Niet het ene geloof wel en het andere niet.'

Jongen (Marokkaans): 'Ik vind over allebei niet. Niet over geloofsdingen. Dat is gewoon discriminatie, en discriminatie leidt tot haat.'

Meisje (Marokkaans, nieuw in de discussie): 'Ik vind het geen discriminatie. Iedereen mag zijn eigen mening hebben. Mensen moeten gewoon hun eigen grens weten wanneer je moet stoppen.'

Jongen (Nederlands): 'Waar is die grens dan?'

Jongen (Marokkaans): 'Er is geen grens. Ik weet niet wie wanneer gekwetst is. De ene is helemaal overstuur van iets en de andere kan ertegen.'

Discussieleider: Wie kan er een voorbeeld geven? Ik wil ook wel voorbeelden horen.

Marokkaanse jongen gaat door: 'Als ik discrimineer met een huidskleur en bijvoorbeeld 'zwarte aap' zeg dan heeft de ene hier sneller pijn van als de andere. De ene denkt 'nou en' en de andere is sneller gekwetst.'

Jongen (Marokkaans): 'Maar Geert Wilders, dat is discriminatie. Als je met geloof en religie uitspraken gaat doen is dat gewoon heel wat anders.'

Meisje (Marokkaans): 'Geloof is iets persoonlijks. Ik was gekwetst door de film van Geert Wilders. Daar ontploft op het eind een bom met onze profeet.'

Jongen (Marokkaans): 'Ja, met religie beledig je meerdere mensen tegelijk.'

Discussieleider: Dus denken jullie dat de vrijheid van meningsuiting moet stoppen?

Jongen (Marokkaans): 'Er is een verschil; je mag wel zeggen; ik vind dat je lelijke kleren draagt. Maar geloof is toch anders.'

Meisje (Turks): 'Grenzen zijn voor iedereen verschillend. Ik denk bij Geert Wilders 'wat een onzin' en doe de TV uit. Ik wil gewoon wel kunnen zeggen: wat is Geert Wilders toch een dom mens en wat is hij irritant.'

Jongen (Marokkaans): 'Er zijn veel mensen die met hem mee doen hij heeft echt veel bereik en aanhang, dat is gevaarlijk.'

Meisje (Turks): 'Er zijn overal racisten en overal van die mensen die zo denken, maar hier worden ze gewoon meer opgefokt en zichtbaar door Geert Wilders.'

Jongen (Marokkaans): 'De grens ligt bij religie!'

Meisje (Turks): 'Vrijheid van meningsuiting niet verbieden, je moet kunnen zeggen wat je wil!'

Einde discussie

2.3.1 *Reflectie op discussie*

Het is te merken dat de leerlingen ten opzichte van de eerdere lessen vooruitgang hebben geboekt: bijna iedereen participeert en leerlingen weten steeds beter hun mening met de ik-boodschap te verwoorden. Leerlingen zijn beter in staat om echt daadwerkelijk op de stelling te reageren. Wel moet de discussieleider zo nu en dan een vraag of stelling in de groep gooien om de discussie levendig te houden.

Hoewel een meerderheid van de leerlingen het met de stelling ‘in Nederland mag je zeggen wat je denkt’ eens is, valt op dat - op een leerling na (het Turkse meisje) -, leerlingen vinden dat er grenzen zijn aan de vrijheid van meningsuiting. Voor sommige leerlingen is die grens al heel erg snel bereikt: de vrijheid van meningsuiting houdt op bij religie.

2.4 **The Battle of Osdorp**

Na afloop van deze masterclasses, zijn van alle deelnemende klassen, twee leerlingen geselecteerd voor de afvaardiging van De Battle van Osdorp: de finale van de masterclasses. In dit debat met wethouders, beleidsmedewerkers, politie en bestuurders, krijgen leerlingen de kans om hun mening te uiten over het beleid in Stadsdeel Nieuw-West en hun ervaringen te delen over het leven in hun buurt.

Alle zeven scholen zijn vertegenwoordigd door in totaal 32 leerlingen. De leerlingen hebben ook publiek meegenomen: opa's, oma's, vaders, moeders, broertjes en zusjes en leerkrachten zijn aanwezig om de leerlingen aan te moedigen.²

Het debat wordt gepresenteerd door Vivienne van den Assem (Nickelodeon) en geopend door Jacob (So You Think You Can Dance) en zijn danscrew. De leiding van het debat ligt in handen van Chantal Deken (directrice Stichting DKJL). De spelregels worden kort met leerlingen doorgenomen, waarna de eerste stelling met een filmpje over Stadsdeel Osdorp wordt ingeleid. In het filmpje wordt stadsdeelvoorzitter Baâdoud door enkele leerlingen geïnterviewd over veiligheid op straat in het stadsdeel. Het idee is namelijk dat leerlingen met hem in discussie treden over de stellingen. Helaas heeft de heer Baâdoud op het laatste moment moeten afzeggen. Wel heeft hij drie medewerkers van het stadsdeel afgevaardigd: een beleidsadviseur jeugd, een netwerkcoördinator 12+ en een veiligheidscoördinator. Het is ook de bedoeling dat diverse mensen van de politie aanwezig zijn, maar ook die hebben helaas verstek moeten laten gaan, omdat ze volgens een medewerker van het stadsdeel ‘boeven moesten vangen’.

2.4.1 *De politie moet probleemjongeren harder aanpakken*

De eerste stelling van de battle luidt: de politie moet probleemjongeren harder aanpakken. De kinderen aarzelen in eerste instantie heel even en de discussieleider brengt de discussie op gang door aan de leerlingen te vragen wat een probleemjongere is en wat de oorzaak is van een probleemjongere. De meeste kinderen denken dat probleemjongeren ontstaan vanwege groepsdruk. Dat leidt vervolgens tot de vraag hoe deze jongeren dan moeten worden aangepakt. Zonder dat de leerlingen het zelf doorhebben, pleiten ze voor de zeer bekende

² Opvallend was wel dat de ouder-/familiebetrokkenheid van de autochtone leerlingen veel hoger was, dan die van de allochtone leerlingen.

‘hard-zachte aanpak’: jongeren die echt crimineel zijn (stelen, auto’s in brand steken) moeten hard worden aangepakt. Voor overlastgevende jongeren, pleiten de meeste leerlingen voor een zachtere aanpak en meer preventieve maatregelen: het inrichten van een speciale hangplek, het organiseren van kickbokslessen en zorgen dat de jongeren werk hebben. In de optiek van de leerlingen is daarbij een belangrijke rol weggelegd voor het stadsdeel.

2.4.2 *In Nederland moet je alles kunnen zeggen wat je wil*

Na een korte drinkpauze en een intermezzo van dans door Jacob en zijn danscrew wordt de battle vervolgd met een nieuwe stelling: ‘In Nederland moet je alles kunnen zeggen wat je wil’. Opvallend is hoeveel leerlingen meteen na de introductie van de stelling gaan staan: bijna iedereen heeft – zonder door elkaar heen te praten - wel wat te zeggen over dit onderwerp en weet zijn/haar mening duidelijk te formuleren, ondersteund met argumenten of voorbeelden (zie kader). De leerlingen blijken veelal hetzelfde te denken, als de klas waar A.G. Advies geobserveerd heeft: je mag zeggen wat je denkt, maar er is wel een grens. Voor sommige leerlingen is deze grens eerder bereikt dan anderen. Sommige leerlingen vinden dat die ligt bij beledigen en discrimineren, anderen zijn van mening dat de grens ligt bij uitschelden. Volgens een van hen is het in strijd met de Grondwet (Art. 1) om mensen uit te schelden. Er is een (Marokkaanse) leerling die vindt, dat je alles mag zeggen, zolang het maar blijft bij een mening: *‘Ik vind dat je mag zeggen wat je denkt, maar niet in een feit, maar in een mening. Je mag dan bijv. niet zeggen :jij bent dom. Maar wel: ik vind jou dom.’*

Meisje (Turks/Marokkaans): ‘Je hebt een beperkte vrijheid van meningsuiting, er zijn grenzen: weten dat je mensen niet gaat kwetsen zodat het discriminatie wordt.’

Meisje (Nederlands): ‘Ik vind dat dat wel mag, al moet je dan wel uitkijken dat je geen blauw oog krijgt.’

Meisje (Nederlands): ‘Je moet wel kunnen zeggen wat je vindt. Maar er is een grens, je mag bijvoorbeeld niet schelden en discrimineren.’

*Meisje (Turks/Marokkaans): ‘Met ***Marokkaan, scheld je met iemands afkomst, dat is discriminatie.’*

*Jongen (Marokkaans): ‘Als je ***Marokkaan zegt, overtreed je de wet: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.’*

Meisje (Marokkaans/Turks): ‘Ik ben het er mee eens, je mag zeggen wat je denkt en vrijheid hebben, maar je moet niet te ver gaan.’

Na afloop van de battle wordt met de leerlingen geëvalueerd. De leerlingen vonden het leuk en zouden volgend jaar weer deel willen nemen. De enige kanttekening van de leerlingen is dat de tweede stelling, leuker was dan de eerste. Daarnaast blijkt een klein deel van de leerlingen wat teleurgesteld, omdat ze naar hun oordeel te weinig hebben kunnen zeggen. Ter afsluiting geven de medewerkers van het stadsdeel aan, wat de belangrijkste lessen zijn, die zij meenemen: discussiëren moeten we vaker doen en de jeugd moet meer betrokken worden bij het beleid.

3 Effect en aansluiting op het onderwijs

In dit hoofdstuk zal nader worden ingegaan op het effect van de masterclasses en de aansluiting van masterclasses op de behoeften van het onderwijs (van zowel docenten als leerlingen).

3.1 Attitudes

Er hebben geen grote attitudewijzigingen plaatsgevonden. Wel heeft er bij sommige lessen (over ouders en politie) een zekere nuancering plaatsgevonden. Wat volgens de projectorganisatie erg opviel, was het gebrek aan feitenkennis bij veel leerlingen. Een geïnterviewde docent bevestigt dat en zei daarover het volgende:

‘Heel veel leerlingen hebben een ontzettend nauwe blik op de wereld. Ze leven in hun wereld en over de wereld daarbuiten is weinig beeld en soms ook weinig interesse. Tijdens de tweede les (over de politie) bleek bijvoorbeeld dat ze heel weinig kennis hadden over recht en straffen.’

A.G. Advies constateerde tijdens de geobserveerde lessen en The Battle of Osdorp soms hetzelfde. Leerlingen die aangaven dat uitschelden verboden is, waarvan een leerling zelfs Art.1 uit de Grondwet aanhaalde, om aan te tonen dat uitschelden verboden is. Het gebrek aan feitenkennis zou mogelijk verklaard kunnen worden door de jonge leeftijd van kinderen. Immers, de meeste leerlingen die deelnamen zitten in groep 6, 7 of 8. Echter, ook in de 2 VWO klas waar A.G. Advies observeerde, viel het gebrek aan feitenkennis en de soms wat nauwe blik op de wereld erg op. Zo vonden de meeste leerlingen dat je best mag zeggen wat je denkt, maar dat de vrijheid van meningsuiting ophoudt, zodra het over religie gaat. Uiteraard hebben kinderen het recht op deze mening, maar het was wel opvallend dat niemand uit deze 2 VWO klas met een (tegen)argument kwam, waarin blijkt werd gegeven van enige feitenkennis: het (grondwettelijke) recht op vrijheid van meningsuiting, noch het feit dat de rechterlijke macht de vrijheid van meningsuiting toetst, is door geen enkele leerling genoemd.

De meeste voorkomende attitudes zijn dat je wel mag zeggen wat je denkt, maar dat dat gebonden is aan grenzen: vrijheid van meningsuiting houdt op te bestaan bij uitschelden en religie. Daarnaast valt de (diepe) antihouding van sommige leerlingen jegens de politie op. Vanuit dat perspectief is het bijzonder jammer te noemen dat de politie niet aanwezig was bij de battle, ondanks dat ze daar wel voor uitgenodigd waren. De verklaring van een stadsdeelmedewerker (‘ze moeten boeven vangen’) hielp daarbij niet. Hoewel niet getoetst, bestaat er een zeer grote kans dat deze leerlingen alleen maar meer bevestigd zijn in hun vooroordelen en antihouding jegens de politie. Wat dit punt betreft, kan echt gesproken worden van een gemiste kans.

3.2 Gedrag

Op het gebied van verbetering van communicatieve vaardigheden, is het meeste effect behaald. Tijdens de eerste les, bleek bijvoorbeeld dat de spelregels van het discussiëren vooraf niet bij iedereen bekend waren. Naar elkaar luisteren, elkaar uit laten praten en nadenken voordat je iets zegt, blijken niet voor alle leerlingen gemeengoed. Gaandeweg is hier wel verbetering in opgetreden. Leerlingen bevestigen dat ook bij het invullen van de vragenlijst

die Stichting DKJL na afloop heeft afgenomen. Zo geeft de meerderheid van de leerlingen (76%) aan door de lessen DKJL beter na te denken voordat zij iets zeggen. Acht van de tien docenten vinden dat de lessen bijgedragen hebben aan het vergroten van de communicatieve vaardigheden van de leerlingen. Kinderen leren volgens de docenten goed naar elkaar luisteren en op elkaar reageren.

Daarnaast is het discussiëren voor veel leerlingen iets nieuws, aldus de projectorganisatie. Dat discussiëren niet gelijk staat aan ruzie maken is voor sommige leerlingen een echte eye opener. Het zorgvuldig leren verwoorden van de eigen mening is volgens de projectorganisatie dan ook echte winst. 55% van de leerlingen hebben het idee dat ze beter en preciezer zeggen wat ze denken of voelen door de lessen van Stichting DKJL. Tijdens de lessen was deze verandering gedurende goed waarneembaar: actievere participatie van leerlingen gedurende de lessen en leerlingen die – naarmate de masterclasses vorderden – steeds beter in staat waren op de stelling te reageren vanuit de ‘ik-boodschap’. Het beargumenteren van de eigen mening bleek in het begin soms moeilijk, maar ook daar is een verandering in waar te nemen. Met behulp van het ‘abc-schema’³ en de docenten die doorvragen (‘waarom vind je dat?’, ‘kan je daar een voorbeeld van geven?’), leerden leerlingen gedurende de lessen steeds beter hun mening ook te beargumenteren.

Contextuele factoren, zoals de sociaaleconomische achtergrond van leerlingen en hun ouders, maakt soms wel verschil. Leerlingen die uit lage sociaaleconomische milieus komen, blijken meer moeite te hebben met de ‘ik-boodschap’, aldus de projectorganisatie. Maar met naar elkaar luisteren hebben leerlingen, ongeacht hun niveau, in het begin best veel moeite. Een mogelijke oorzaak volgens de projectorganisatie, is dat leerlingen wel gewend zijn om naar de docent te luisteren, maar minder naar elkaar: interactief taalonderwijs zit weinig verweven in het onderwijscurriculum.

Ten aanzien van de communicatieve vaardigheden, geldt over het algemeen dat hoe mondiger een leerling is, des te makkelijker hij/zij goed kan participeren tijdens de masterclasses. Daarnaast (b)lijkt leeftijd ook een rol te spelen bij de participatie van leerlingen. In de klas (2° klas middelbare school) waar A.G. Advies observeerde, bleek dat in het begin maar weinig leerlingen hun mening durfden te geven. De projectorganisatie heeft deze klas als het meest moeizaam ervaren: ze moesten er bij deze klas hard aan trekken om zoveel mogelijk leerlingen actief bij de discussie te betrekken en de discussie ook gaande te houden. Navraag bij de docent leerde, dat deze tweede klas bestaat uit leuke, gemotiveerde en sociale kinderen en dat de oorzaak van de lage en moeilijke participatie vooral gezocht moet worden in de puberale fase waarin veel van deze leerlingen zitten. Ze zijn zich veel bewuster van zichzelf en zijn ook veel minder onbevangen dan basisschoolleerlingen en leerlingen uit de eerste klas van het voortgezet onderwijs. Opstaan in de klas en een goede mening verwoorden (b)lijkt op deze leeftijd enger. Immers, wat zullen andere leerlingen van hun denken? Deze mogelijke verklaring wordt verder ondersteund, doordat de docent ook in een klas bestaande uit eerstejaars, zelf aan de slag is gegaan met de lessen. Hoewel deze klas juist onrustiger was dan de tweede klas, ging het discussiëren veel makkelijker. Bijna alle leerlingen deden vanaf het begin actief mee en de discussie zelf verliep veel soepeler. De docent hoefde minder vragen en stellingen in te brengen om de discussie gaande te houden.

³ Een hulpschema voor leerlingen waarop ze hun argumenten, voorbeelden en conclusie kunnen schrijven.

3.3 Context

In hoeverre zijn leerlingen ook in staat om hun nieuwe competenties en vaardigheden in andere contexten toe te passen? The Battle of Osdorp bleek een goede gelegenheid om te onderzoeken of leerlingen in staat waren hun (nieuwe) competenties en vaardigheden toe te passen. De meeste leerlingen deden zeer actief mee. Bij de introductie van de tweede stelling ('in Nederland mag je zeggen wat je denkt') gingen zelfs bijna alle leerlingen staan. De enige bij wie de participatie wat tegen viel, waren de leerlingen van de 2 VWO klas. De ene leerling heeft slechts eenmaal wat gezegd en de andere leerling helemaal niet. Deze leerling gaf na afloop aan dat de discussie hem te snel ging. Ondanks de zeer actieve participatie (soms stonden bijna alle leerlingen wel op om wat te zeggen), bleven de leerlingen goed naar elkaar luisteren en is er geen enkele keer door elkaar heen gesproken. De leerlingen wisten in goede volzinnen hun mening te geven en over het algemeen wisten ze hun mening ook kracht bij te zetten met een argument. Kortom, er kan dus gesteld worden dat leerlingen ook in een andere context dan hun klas hun nieuwe competenties en vaardigheden weten toe te passen. Een kanttekening is hierbij echter wel op z'n plaats. Tijdens de battle waren de beste twee leerlingen van elke school afgevaardigd, wat natuurlijk een enigszins vertekend beeld kan geven.

De vraag is of leerlingen deze nieuwe competenties en vaardigheden ook in andere context (klas, schoolplein, buurt etc.) weten toe te passen, waardoor er in deze contexten ook verandering is waar te nemen. Zijn leerlingen nu toleranter naar elkaar? Discussiëren ze nu met elkaar in plaats van dat ze ruzie maken met elkaar? Hoewel dit niet expliciet getoetst is, kan er wel het een en ander over worden gezegd. Het blijkt namelijk, dat er in de masterclasses wel een aantal ingrediënten aanwezig zijn, waardoor een dergelijke verandering in theorie wel mogelijk zou zijn. Zeven van de tien docenten denken namelijk dat de masterclasses hebben bijgedragen hebben aan het vergroten van tolerantie en respect voor elkaar in de klas. Door de spelregels en de onderwerpen van de lessen leren kinderen elkaars mening respecteren.⁴ 61% van de leerlingen denkt door de lessen van DKJL anderen beter te begrijpen. Op de vraag of de lessen van DKJL ervoor zorgen dat de leerlingen minder fel of agressief op anderen reageren, wordt verschillend geantwoord: 41% van de leerlingen denkt dat dit wel het geval is, 29% denkt van niet en 30% van de leerlingen geeft hier een neutraal antwoord op. 60% van de leerlingen heeft door de lessen DKJL het gevoel dat zijn of haar mening telt.

Zeven van de tien docenten denkt dat de lessen bijgedragen hebben aan het burgerschap van de leerlingen, vooral doordat leerlingen in de gelegenheid werden gesteld om over actuele onderwerpen hun mening te geven. Drie docenten vinden de drie lessen van DKJL te weinig om echt bij te kunnen dragen aan het burgerschap. Zo gaf een van de docenten aan dat om duurzame toepassing van de geleerde competenties en vaardigheden te realiseren, ook een duurzame investering nodig is: discussiëren moet als vast onderdeel worden opgenomen in het onderwijscurriculum. Alleen dan kan op termijn ook echt maatschappelijk verschil worden gemaakt.⁵

⁴ De andere drie docenten gaven aan dat er al veel respect voor elkaar in de klas is en dat de lessen DKJL daar niet duidelijk een verandering in hebben gebracht.

⁵ Een middelbare school heeft besloten de lessen op te nemen in het curriculum, waarbij de leerlingen – vanaf het begin tot het einde van hun schoolcarrière - negen keer per jaar een masterclass krijgen aangeboden.

3.4 Aansluiting op het onderwijs

In hoeverre sluiten de masterclass aan op de behoefte van het onderwijs (zowel leerlingen als docenten)? Het blijkt dat de meeste leerlingen het discussiëren erg leuk vinden. Tijdens de Battle of Osdorp werd aan leerlingen gevraagd of ze volgend jaar weer mee wilden doen. Toen riepen ze met z'n allen in koor 'ja'. Uit de vragenlijst die Stichting DKJL heeft afgenomen, blijkt dat circa driekwart (76%) van de leerlingen discussiëren ook leuker vindt dan een gewone taalles.

Alle tien docenten vinden de kwaliteit van de masterclasses goed. De masterclasses blijken ook te voorzien in een behoefte. Een docent zei daarover het volgende

'Afgelopen jaar en het jaar daarvoor heeft er een ontwikkeling plaatsgevonden om de school te structureren naar kolommen (vwo, havo etc.) en onderbouw en bovenbouw beter op elkaar af te stemmen. In hoeverre staat het nog los van elkaar? Met een kritische blik hebben we gekeken naar: wat doen we zelf, hoe kunnen we het spannender maken en waar lopen we tegenaan? Debatteren gebeurde al in de bovenbouw en docenten waren enthousiast. Moeten we dat ook niet in de onderbouw? Dat zijn echter drukker leerlingen, grotere groepen, dus dat maakt het lastig. Het is wel een leuke werkvorm, maar het kwam niet uit de verf: het was vaak een chaos en alles liep door elkaar, kinderen die maar dingen door elkaar gingen roepen.'

De goede didactische opzet van de masterclasses (stellingen die passen bij de belevingswereld van de leerlingen, de ondersteuning met mediamateriaal dat een verduidelijkende functie heeft en de ruimte voor interactie van de leerlingen) en de didactische vaardigheden van de docenten⁶ (duidelijke communicatie naar de leerlingen toe, de kundigheid en het enthousiasme van de masterclassdocenten) werden door docenten als een pluspunt van de masterclasses beschouwd.

Sommige docenten hebben zelf ook een training gehad van Stichting DKJL, zodat ze ook na afloop van de masterclasses zelf aan de slag kunnen met hun leerlingen. Deze training was voor docenten facultatief en geen onderdeel van deze evaluatie. Desalniettemin kwam in de evaluatie van de masterclasses ook de training kort aan bod. Een docent zei daarover het volgende:

'Ik was erg tevreden over cursusdag. Normaal vind ik cursussen niet zo nuttig, maar deze vond ik erg interessant. Er werden geen open deuren ingetrapt en het was vooral heel erg praktisch. De opzet van de masterclasses en de vaste structuur werkt heel erg goed en daardoor kunnen wij er zelf ook meteen mee aan de slag.'

Kortom, de docenten zijn vooral erg positief. Wel hebben ze bijna allemaal (zowel in het interview als in de vragenlijst) verbeterpunten genoemd: neutrale formulering van stellingen, uitgebreidere behandeling van het 'abc-schema', meer praktische voorbeelden over het onderwerp, meer werken met rollenspellen, zodat kinderen zich meer in elkaar standpunten moeten inleven en (een) vaste docent(en) voor de drie masterclasses.

⁶ Alle docenten hebben een pedagogische of onderwijskundige achtergrond.

4 Conclusie

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste punten worden samengevat. De vraag die daarbij vooral centraal staat, is of de doelstellingen zijn behaald. Tot slot zullen enkele aanbevelingen worden gedaan die kunnen bijdragen aan het (nog) verder behalen van de doelstellingen. Omdat (een samenvatting van) de attitudes van leerlingen over de stellingen, zowel in hoofdstuk 2 als in hoofdstuk 3 aan bod zijn gekomen, zullen ze in dit hoofdstuk niet nogmaals worden herhaald.

4.1 Doelstellingen behaald?

Het doel van het project was om leerlingen uit stadsdeel Osdorp te leren discussiëren en ze te betrekken bij het beleid van het stadsdeel, door ze tijdens de masterclasses en ‘The Battle of Osdorp’ de kans te geven om hun mening te uiten over de beleidskaders en de jeugdveiligheidsplannen.

De hoofddoelstelling hangt nauw samen met de volgende subdoelstellingen:

- De ontwikkeling van communicatieve vaardigheden.
- Ontwikkeling van burgerschapscompetenties.
- Leerlingen toleranter maken ten opzichte van elkaar en elkaars cultureel bepaalde verschillen.
- Een brug slaan tussen leerlingen en bestuurders uit het stadsdeel.

4.1.1 *Leren discussiëren*

De doelstelling om kinderen te leren discussiëren met daaraan gekoppeld de ontwikkeling van communicatieve vaardigheden, is het beste behaald. Op sommige scholen was voor leerlingen discussiëren echt iets nieuws. Leerlingen zijn na afloop in staat om (beter) naar elkaar te luisteren en hun mening te verwoorden. De meeste leerlingen zijn daarnaast ook in staat om hun mening in volzinnen vanuit de ik-boodschap te verwoorden en te onderbouwen met een argument. De meerderheid van de leerlingen (76%) geeft aan door de lessen DKJL beter na te denken voordat zij iets zeggen. Acht van de tien docenten vinden dat de lessen bijgedragen hebben aan het vergroten van de communicatieve vaardigheden van de leerlingen. Kinderen leren volgens de docenten goed naar elkaar luisteren en op elkaar reageren. Tot slot heeft 55% van de leerlingen het idee dat ze beter en preciezer zeggen wat ze denken of voelen door de lessen van Stichting DKJL.

4.1.2 *Burgerschap*

Het begrip burgerschap is zeer breed in te vullen. Om te bepalen in hoeverre deze doelstelling is behaald, is het nodig vast te stellen wat er precies onder dit begrip wordt verstaan. Op 1 februari 2006 trad de bepaling in werking die aan scholen voor primair - en voortgezet onderwijs de opdracht geeft het ‘actief burgerschap en de sociale integratie’ van leerlingen te bevorderen. Burgerschap en integratie verwijst naar ‘de bereidheid en het vermogen deel uit te maken van een gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren, in de vorm van sociale participatie, deelname aan de maatschappij en haar instituties en bekendheid met en

betrokkenheid bij uitingen van de Nederlandse cultuur' (Toezicht burgerschap en integratie, 2006: 5).

Op basis van deze definitie kan gesteld worden dat de masterclasses waarin leerlingen leren discussiëren over actuele onderwerpen en The Battle of Osdorp waarin leerlingen aan bestuurders hun mening mogen geven, bijdraagt aan burgerschap. Daarbij moet wel de kanttekening worden geplaatst dat alleen ambtenaren aanwezig waren en de uitgenodigde bestuurders vanuit stadsdeel of politie niet aanwezig konden zijn. Daarnaast discussieerden de kinderen over maatschappelijke (landelijke) thema's en minder/niet over de beleidskaders en jeugdveiligheidsplannen van het stadsdeel. Impliciet is er met de stelling wel een verband te leggen naar de stadsdeelthema's, maar dat is voor de leerlingen in ieder geval niet expliciet gemaakt. Die doelstelling – met bestuurders praten over lokaal beleid - is dus in mindere mate behaald.

Op het moment dat men burgerschap opvat als respect voor elkaar en meer begrip voor de ander, dan kan op basis van het oordeel van leerlingen en kinderen worden gesteld dat deze doelstelling grotendeels behaald is. Zeven van de tien docenten denken namelijk dat de masterclasses hebben bijgedragen hebben aan het vergroten van tolerantie en respect voor elkaar in de klas. Door de spelregels en de onderwerpen van de lessen leren kinderen elkaars mening respecteren.⁷ 61% van de leerlingen denkt door de lessen DKJL anderen beter te begrijpen. Naar het oordeel van A.G. Advies is er mogelijk wel (nog) meer effect te bereiken op dit punt, o.a. als leerlingen zich meer zouden moeten verdiepen in de mening van de ander en meer feitenkennis zouden hebben over een bepaald onderwerp. Het gebrek aan feitenkennis resulteerde vaak dat leerlingen bleven volharden in hun eigen mening en volharding in de eigen mening maakt het moeilijk om meer begrip op te brengen voor andere meningen of – in het meest gunstige scenario qua effect - zelfs tot een attitudeverandering te komen.

4.2 Aansluiting op het onderwijs

Zowel docenten als leerlingen zijn enthousiast over de masterclasses. Iets meer dan driekwart van de leerlingen vindt deze lessen leuker dan gewone taallessen. De goede didactische opzet van de masterclasses en de didactische vaardigheden, worden door docenten positief beoordeeld.

Wel zijn sommige docenten sceptisch over de duurzaamheid en de reikwijdte van het effect van de masterclasses. Een duurzaam effect dat verder reikt dan de klas, vereist een duurzame investering: opname van discussiëren in het curriculum, met de randvoorwaarde dat docenten over de competenties en vaardigheden beschikken om zelf met deze methodiek aan de slag te gaan.

4.2.1 Aanbevelingen

De masterclasses hebben het meest bereikt op het gebied van het aanleren en versterken van communicatieve vaardigheden aan leerlingen. Dat resultaat is vooral zichtbaar in het gedrag

⁷ De andere drie docenten gaven aan dat er al veel respect voor elkaar in de klas is en dat de lessen DKJL daar niet duidelijk een verandering in hebben gebracht.

(naar elkaar luisteren, mening verwoorden vanuit de ik-boodschap) van leerlingen tijdens de masterclasses en The Battle of Osdorp. De ingrediënten om burgerschap zowel binnen als buiten de klas te bevorderen zijn aanwezig en ten dele behaald, maar kunnen ook meer worden gestimuleerd. Zeker als men deze masterclasses wil gebruiken om polarisatie en radicalisering te voorkomen, zouden de volgende aanbevelingen in acht moeten worden genomen.

- Verder ontwikkelen van feitenkennis met behulp van lesmateriaal: idealiter zou de feitenkennis van leerlingen verder gestimuleerd worden om zo verder bij te dragen aan burgerschap, maar ook aan communicatieve vaardigheden. Leerlingen hadden namelijk soms duidelijk moeite om hun mening kracht bij te zetten met een argument, omdat het ontbrak aan feitenkennis.
 - ✓ De opname van bepaalde basiswaarden en grondrechten uit onze samenleving in het lesmateriaal, zou een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van burgerschapscompetenties van deze leerlingen. Hoewel in les 3 hier expliciet aandacht aan is besteed, bleek dat sommige leerlingen de basiswaarden van de democratische rechtsstaat niet kennen of maar ten dele. Leerlingen weten dat je niet mag discrimineren en beledigen en zijn daarom bijvoorbeeld van mening dat je niet mag schelden of iets over religie mag zeggen. Dat dat op gespannen voet staat met een ander democratisch grondrecht, namelijk de vrijheid van meningsuiting, en dat de rechter diegene is, die toetst of grondwettelijke grenzen overschreden worden, (b)lijken kinderen niet te weten.
 - ✓ Meer werkvormen met consensus en rollenspel: respect voor (de mening van) de ander en respect voor de diversiteit van onze pluriforme en diverse samenleving, zijn belangrijke elementen van burgerschap. In de tweede les is dit onderdeel wel opgenomen, maar het zou verder gestimuleerd kunnen worden door te praten over onderwerpen (bijv. botsende grondrechten of maatschappelijke verschijnselen die botsen met bepaalde religieuze en culturele waarden) en leerlingen daarbij te verplichten om tot consensus te komen of door ze met rollenspel te laten verdiepen in de mening van ander.
- Meer interactie met bestuurders, politie en ambtenaren: contact en debat met (leden van) kerninstituten zoals de (lokale) overheid, dragen in belangrijke mate bij aan burgerschap. Daarom zou dit onderdeel op diverse wijze verder gestimuleerd kunnen worden:
 - ✓ De aanwezigheid van bestuurders en politie bij The Battle.
 - ✓ Stellingen relateren aan lokaal overheidsbeleid. Dat betekent namelijk ook dat bestuurders en ambtenaren meer met de mening van leerlingen kunnen doen, wat vervolgens leerlingen (nog) meer het gevoel geeft dat hun mening belangrijk is en er ook daadwerkelijk wat mee wordt gedaan. Als leerlingen vinden dat de vrijheid van meningsuiting ophoudt bij religie, dan kan de (lokale) politiek daar niet zo veel mee. Als leerlingen uit Osdorp aangeven dat ze vinden dat de politie in hun wijk te hard optreedt, dan kunnen ambtenaren, politie en bestuurders daar mogelijk wel wat mee. Overigens betekent dat niet dat het helemaal niet meer mogelijk is om over maatschappelijke en rechtsstatelijke onderwerpen te praten, maar dat het 't beste gekoppeld kan worden aan een onderwerp dat lokaal leeft. Te denken valt aan de recente berichtgeving over joden die in Amsterdam-West niet meer met een keppel over straat kunnen. In de politieke discussie die daarover oplaaide, werd

gepleit voor de inzet van 'lokjoden', lik op stuk beleid en preventie via onderwijsprogramma's. Met een stelling als 'in Amsterdam kunnen joden zonder keppel niet meer over straat', kunnen thema's als 'vrijheid van godsdienst' en 'verbod op discriminatie' besproken worden en kunnen leerlingen in staat worden gesteld om hun mening te geven over de in te zetten maatregelen.

- ✓ Een ronde tafelgesprek met een aantal leerlingen en bestuurders en ambtenaren. De beste leerlingen van The Battle of Osdorp zouden bijvoorbeeld afgevaardigd kunnen worden om naar het stadsdeelkantoor te gaan en verder en diepgaander te discussiëren over onderwerpen die hen in de wijk of buurt raken.

- Meer focus op duurzaamheid. De grootste meerwaarde van deze masterclasses wordt behaald op het moment dat er aandacht is voor duurzame borging van de effecten:
 - ✓ Meer masterclasses. Bij de derde en tevens laatste les zijn leerlingen er net goed en wel ingekomen. Het bereikte effect in de derde masterclass moet daarom goed worden geborgd. Te denken valt aan twee extra masterclasses.
 - ✓ Opname van discussiëren over actuele maatschappelijke onderwerpen in het onderwijscurriculum. Stichting DKJL probeert dat wel, door aandacht aan te besteden aan de overdraagbaarheid van de methodiek. O.a. door docenten na afloop een lespakket en een facultatieve cursus aan te bieden. Idealiter gaan docenten met het lespakket en na een eventuele cursus zelf (duurzaam) aan de slag in hun klas.

- Een pleidooi voor nader onderzoek. Uiteraard is het aan de opdrachtgever (in overleg met projectorganisatie en scholen) om bovenstaande aanbevelingen wel of niet over te nemen. De meeste aanbevelingen betekenen immers een extra financiële investering. Een zorgvuldige afweging tussen kosten en baten is derhalve van belang. In dat licht is het interessant om bij een vervolg nader onderzoek te doen naar:
 - ✓ Het toetsen van attitudes van leerlingen over bepaalde stellingen en maatschappelijke onderwerpen, voorafgaand aan de masterclasses. Zo kan achteraf worden vastgesteld of er een attitudewijziging heeft plaatsgevonden.
 - ✓ Duurzaamheid van het effect. Nu is direct na afloop onder leerlingen een vragenlijst afgenomen. Zijn de effecten die nu behaald zijn, na een maand en na zes maanden nog steeds aanwezig?
 - ✓ Reikwijdte van het effect: worden de geleerde competenties en vaardigheden ook toegepast in andere contexten en leidt dat ook tot een verandering van deze contexten. Beoordelen leerlingen de omgang met elkaar in klas, buurt en op school na afloop beter?⁸

⁸ Dat vereist dat hierop ook vooraf wordt getoetst.